

Ergen Lise Öğrencilerinin Sosyal Kaygıları ile Ebeveyn Tutumları Arasındaki İlişkinin Belirlenmesi

Yeliz Çoban * ve Cebrail Kısa**

Özet

Bu çalışmada liseye devam eden ergenlerin sosyal kaygı düzeyleri ile algıladıkları ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin araştırılması amaçlanmıştır. Bu araştırma nicel araştırma modellerinden ilişkisel tarama modeline uygun olarak tasarlanmıştır. Araştırmanın ulaşılabilir evreni olarak Bursa ili Osmangazi ilçesi olarak belirlenmiştir. Örneklem, Süleyman Çelebi Anadolu Lisesinde öğrenim gören 15-17 yaş aralığında 300 lise öğrencisinden oluşmaktadır. Veri toplama araçları olarak; öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerinin belirlenmesi için “Sosyo Demografik Bilgi Formu”, öğrencilerin sosyal anksiyetelerinin belirlenmesi için “Ergenler İçin Sosyal Kaygı Ölçeği”, algılanan ebeveyn tutumlarının belirlenmesi için “Anne Baba Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. “Anne Baba Tutum Ölçeği”, “Demokrat Tutum”, “Koruyucu İstekçi Tutum”, “Otoriter Tutum” alt testlerinden oluşmaktadır. ESKÖ, (ODK) Olumsuz Değerlendirilme Korkusu, (G-SKHD) Genel Sosyal Durumlarda Korku ve Huzursuzluk Duyuma, (Y-SKHD) Yeni Sosyal Durumlarda Korku ve Huzursuzluk Duyuma alt testlerinden oluşmaktadır. Verilerin analizinde; tek yönlü varyans analizi, alt grup karşılaştırmalarında Tukey çoklu karşılaştırma testi, ikili grupların karşılaştırmasında bağımsız t testi, nitel verilerin karşılaştırmalarında ki-kare testi gibi istatistiksel tekniklerden yararlanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; sosyal kaygı ile otoriter ve koruyucu istekçi ebeveyn tutumları arasında pozitif yönde ilişki bulunmuştur. Ebeveynlerin otoriter ve koruyucu istekçi tutumunun, ergenlerdeki sosyal kaygıyı arttırdığı söylenebilir. Katılımcıların sosyo-ekonomik durumlarına ve cinsiyete göre sosyal kaygı ve ebeveyn tutumlarında farklılaşma görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Ergenlik, Sosyal Kaygı, Ebeveyn Tutumu

Determining the Relationship Between Adolescent High School Students' Social Anxiety and Parental Attitudes

Abstract:

In this study, the relation between social anxiety levels of adolescents and perceived parental attitudes is aimed to be researched. This research was designed in accordance with correlational survey model which is one of the quantitative research models. Osmangazi district in city of Bursa was detected as the available universe of the research. Sample consists of 300 high-schoolers aged between 15-17 studying at Süleyman Çelebi Anatolian High School. As data collection tools, “Socio-Demographical Information Form” to detect socio-demographical features, the “Social Anxiety Scale for Adolescents” (SAS-A) to measure social anxiety levels of the students, “Parental Attitude Scale” to measure perceived parental attitudes were used. . “Parental Attitude Scale” contains subtests of “Democratic Attitude”, “Protective Demanding Attitude”, “Authoritarian Attitude”. SAS-A consists of Fear of Negative Evaluation (FNE), Social Fear and Discomfort-General (SFD-General) and Social Fear and Discomfort-New (SFD-New) subtests. Statistical techniques such as one-way analysis of variance in data analysis, Tukey’s multiple comparison test in subgroup comparisons, independent t test in comparison of dual-groups, chi square test in comparison of qualitative data were made use of. According to results of the research, it was revealed that there was positive relation between the social anxiety and protective demanding parental attitudes and authoritarian attitudes. It can be said that authoritarian and protective demanding parental attitudes increase the social anxiety. When socioeconomic status and gender of the participants were taken into consideration, it was observed that there was differentiation in social anxiety and parental attitudes

Keywords: Adolescence, Social Anxiety, Parental Attitudes

*İstanbul Aydın Üniversitesi Psikoloji Yüksek Lisans Öğrencisi

**İstanbul Aydın Üniversitesi, Psikoloji bölümü öğretim Üyesi, cebrailkisa@aydin.edu.tr

Giriş

Ergenlik dönemi değişim, büyümek, başkalaşım ve dönüşüm gibi bedensel ve ruhsal pek çok dinamiği içerir. Ancak büyümek, çocukluk dünyasını terk etmek insan yavrusu için hiçbir zaman kolay olmamıştır. Psikolojik zorluklar ve kişilik değişimlerinin ergenlik döneminin başlarında ortaya çıktığı herkes tarafından bilinmektedir (Klein, 2012). Parman (2017), ergenliği; çocuklukla erişkinlik arasında bir çatışma ve paylaşma alanı olarak görür. Her iki döneme de ait bu alanın geçişler ve kazanımları kadar kayıpları ve yasları da gündeme getirdiğini ve sınırlarının belirli olmadığını “*No men’s land*” “*Hiç kimseye ait olmayan toprak*” anlamında İngilizce bir terim ile ifade eder (s. 39). Ergenlik süreci Winnicott’un yaklaşımında da çok önemli bir yer bulmuş ve ergen bireylerdeki bu arafta olma halini Winnicott şu şekilde tanımlamıştır: “*Ne olacaklarını bilmiyorlar, nerede olduklarını bilmiyorlar ve bekliyorlar. Çünkü her şey askıda ve kendilerini gerçek hissetmiyorlar*” (Parman, 2017, s. 53). Ergen için bu yas ve çatışma süreci yaşamsal bir öneme sahiptir. Bu süreçte ödipal evreden gelen çözülmemiş sorunlar ile anal /oral evrelerin bağımlılığa karşı bağımsızlık sorunları tekrardan canlanır (Wallace, 2012). Yaşamın bu önemli döneminde ergen, yeni nesnelere keşfetmek ve yeni ikameler bulmak için çocuksu yani ödipal nesnelere terk etmek durumundadır ve bunu ailesiyle birlikte yaşayarak yapmalıdır (Torun, 2014). Ergen, nesneyle çatışma yaşamadan, onun arzularına sınır koymadan, hayır demeden özerkleşmiş bir kimlik duygusu kazanamaz (Zabcı, 2018). Büyümek ve yeni bir kimlik kazanmak anne babanın yerini almak anlamına gelmektedir ve bu nedenle ergen büyümek istiyorsa bunu bilinçdışı fantezide bir yetişkinin cesedi üzerinden yapacaktır (Winnicott, 2014). Ergen özerk olma çabalarına rağmen hala ebeveynlerine ihtiyaç duymakta, hem çocukluk bağlarını korumayı hem de anne babanın etkisinden kurtulmayı arzu etmektedir (Jeammet, 2016). Böylesi bir süreçte sosyalleşmenin ve arkadaşlığın önemi artmaktadır. Arkadaş ortamı, gelişim süreçlerinin işlenmesini kolaylaştıran, gerginliği aileden az olan, dinamikleri aileden farklı ve çok yönlü bir ortamdır. Böyle zorlu bir süreçte ergen için arkadaş, aileden topluma yönelişe dayanak, bir can simidi, ötekinin sevgisinden kendini sevmeye geçmeye yarayan köprü niteliğindedir (Odağ, 2008).

Ergenlik, yaşanan bedensel ve ruhsal değişimler ile birlikte ele alındığında kaygılı bir dönemdir. Kaygı, insan yaşamı boyunca var olan ve psikoloji yazınında çok geniş kullanılan bir kavramdır ve hiçbir birey uygarlığın, insan olmanın mirası olan kaygıdan muaf olmamıştır. Kaygı ve korku nahoş ve istenmeyen deneyimler olduğu kadar bizi

tehdit ve tehlikelerden koruyan birer sinyal görevi de görebilir. Kaygı insanın içgüdüsel ihtiyaçlarının karşısında yaşanan çaresizliği ifade ederken, bunların kabul edilemez olmasının hatırlanması ile de kaygı duymakta ve başta bastırma olmak üzere farklı savunmalar - uzlaşmalar geliştirmektedir (Tura, 2005). Kaygıda deneyimlenen kötü bir şey olacağı hissi, bireyin altbenliğinin isteklerine boyun eğeceği ve bunun olması halinde ruhsal ve fiziksel olarak zarar göreceği, bulunduğu ortamdaki insanlar veya kendi bilinci tarafından kınanıp yargılanacağına dair benliğinin taşıdığı histen kaynaklanmaktadır. Bu dürtüler altbenlikte baskılanmış halde bulunduğundan, gerçekte öyle bir tehlikenin doğası da çoğunlukla muğlak olarak kalır ve kaygı ancak hatırlatıcı imgelerle yeniden canlanır. Korku, bir dış tehdit ve tehlike karşısında verilen tepki iken, kaygı iç dünyadan kaynaklanan tehlikelere karşı verilen tepkidir. Kaygının intrapsişik (ruhsallığı) kökeni denetim altına alınmasını zorlaştırdığı için insan korkudan kaçabilir ama kaygıdan kaçamaz (Akhtar, 2017).

Freud 1926 yılında kaleme aldığı Ketlenme, Belirti ve Kaygı başlıklı makalesinde kaygıyı üç gruba ayırarak incelemiş ve bunları gerçek, nevrotik ve ahlaki kaygılar olarak tanımlamıştır. Gerçek kaygıyı dış dünya ile nevrotik kaygıyı altbenlik ile ahlaki olanı üstbenlik ile ilişkilendirerek kaynaklarını açıklamıştır. “ Uyarı (sinyal) kaygısı ” kavramı ile de tehlike durumunun yaklaştığının benliğe bildirildiğini ve benliğe içten gelen bu uyarının, kaygı esnasında dışsal kaynağın önemini azalttığını belirtir, çünkü psikanalitik kurama göre insan ruhsallığında dışsal olanın yorumlanması, içsel kökenler tarafından belirlenmektedir (Köşkdere, 2018). Freud, kaygıyı nesneyle ilişkisi olmayan bir ruh durumu olarak ifade ederken Lacan’a (1962-1963) göre, kaygı nesnesiz değildir ve kendisi de bir kaygı ustası olan Lacan, kaygıyı her türlü insan öznelliğinin bir göstereni (öznenin eylem ve kaderini belirleyen temel unsur) olarak yorumlamıştır. Arzunun ortaya çıkışı için kaygının bir gereklilik olduğunu, ondan kaçınılamayacağını ama kökenleri anlaşılır ve sembolize edilebilirse kaygıya hâkim olunabileceğini belirtir. Ayrıca öznelliği tehdit etmediği sürece kaygıya müdahale edilmemesi gerektiğini, ilaçlarla ortadan kaldırılmaya çalışılmasını da beyhude bir çaba olarak değerlendirir (Roudinesco, 2017).

Anksiyete türleri içerisinde kişiyi en zorlayan anksiyete sosyal anksiyetedir. Aile yaşamından sosyal yaşama geçmenin önem kazandığı bu dönemde ergenin sosyal kaygı yaşaması gelişimi için önemli bir risk faktörüdür. Sosyal anksiyete kişinin sosyal ortamlarda bulunduğu sırada uygunsuz bir şey yapacağına dair duyduğu korkuyla, sosyal

ortamlardan kaçınmasıdır (Gruber & Heimberg, 2016). Sosyal anksiyete yaşayan insanlar kendilerini utangaç, aşırı hassas, haklarını savunurken zorluk çeken kişiler olarak tanımlarlar. Bu kişilik özellikleri, genellikle çocukluktan bu yana devam etmekte ve ebeveynin yetiştirme tarzı önemli belirleyici olmaktadır. Ailenin sosyal yaşamının sınırlı olması, çocuğun davranışlarının engellenmesi, benlik değerinin zayıflatılarak utanç duygusunun pekiştirilmesi çocuğun sosyal anksiyete geliştirme risklerini arttırır. Sosyal anksiyete yaşayan kişilerin temel güven duygusu yeterince gelişmemiştir ve bu nedenle ötekilerden gelen değer/değersizlik duygularına karşı çok duyarlıdırlar. Bu kişiler, otorite figürleri olarak kabul gören kişilerin örneğin; patron, hâkim, öğretmen, ebeveyn karşısında çocuksulaşır ve kastrasyon anksiyetesi yaşarlar (Ersoy, 2017). Genel olarak kaygının oluşumuna bakıldığında aile içi bozuk ilişkilerin önemli bir etkisi vardır. Ebeveynlerin çocuğa gereken sevgiyi, ilgiyi göstermemesi, çocuğa karşı aşırı koruyucu ve kollayıcı tutum içinde olması, çocuğun duygularını ifade etmesine alan açmaması ve duygusal ifadelerin eksik olduğu kontrolcü ilişki biçimi anksiyete oluşumuna zemin hazırlayan çocuk yetiştirme tutumları olarak tanımlanabilir (Gökalp, 2000). Erişkin olma sürecinde ise bu kaygı durumları; tırnak yeme, sınav kaygısı, sosyal anksiyete, takıntı, astım gibi birçok semptomla ortaya çıkar ve yetişkin yaşamda bu semptomlar anksiyetenin kılık değiştirmiş halleri olarak kişinin hayatına eşlik etmeye devam eder (Ersoy, 2017).

Tüm insanlar yaşama kurucu orantısız bir bağımlılık pozisyonunda başlamaktadır. Çocuk bu bağımlılık pozisyonunda iken annenin otoritesini nasıl kullanacağı çocuğun kişilik özelliklerinin belirlenmesinde çok şeyi değiştirir Erken dönem çocukluk travmaları bu bağımlılığın ebeveyn tarafından iyi veya kötü kullanımına, istismar edilip edilmediğine bağlı olarak ortaya çıkar ve bu travmatik yaşantılar iyileştirilmezse yetişkin yaşamda da tekrar edebilir (Phillips, 2017).

Ebeveyn tutumları incelendiğinde; Koruyucu istekçi tutuma sahip ebeveynler çocuklarına karşı aşırı koruyucu ve denetleyici bir tutum içerisindedir. Çocuğun yapabileceği şeyleri bile çeşitli gerekçeler sunarak çocuğa yaptırmaz ve kendileri yaparlar. Çocuğun yaşayarak öğrenmesine engel olan bu tutum, çocukta bağımlı kişilik yapısının gelişmesine sebep olurken özgüven duygusunda da hasara yol açar (Navaro'dan 1989 Akt: Aktaş, 2011).Otoriter tutum ise duyguya ve sözel iletişime kapalıdır. Bu tarz ailelerde çocuğun yaşadıklarına itiraz etmesi mümkün değildir. Çocuk itiraz ettiği takdirde

ebeveynleri tarafından ceza içeren yöntemlere maruz kalır. Çocuk anne ve babasını kendisini eleştirmesinden, ceza vermesinden korkar ve attığı her adımda yanlış yapacağına dair kaygılar yaşayabilir (Yörükoğlu, 1978). Yapılan birçok araştırma incelendiğinde de çocukların ve ergenlerin psiko-sosyal gelişimleri için en sağlıklı aile ortamının; ebeveyn ve çocuk arasında eşit ilişkilerin yaşandığı, hoşgörü, sevgi ve saygı temellerine dayanan demokratik aile yaşamı ve tutumu olduğu belirtilmektedir (Baumrind 1966 Akt: Kuzgun & Eldeleklioğlu, 1999). Erkan, Güçray ve Çam (2002), yaptıkları araştırmada ergenlik dönemindeki öğrencilerin sosyal kaygı düzeylerinin, ana baba tutumlarına ve cinsiyete göre değişip değişmediğini incelemişler ve Demokratik ana baba tutumuna sahip öğrencilere kıyasla; Koruyucu-istekçi ve Otoriter ana baba tutumlarına sahip öğrencilerin (ODK),(SKH) ölçeklerinden yüksek puan aldıklarını tespit etmişlerdir. Yapılan diğer bir araştırma da ise aşırı korumacı ve reddeden ebeveynlik tarzının sosyal fobi ile anlamlı bir ilişkisi olduğu tespit edilmiştir (Lieb&arkadaşları, 2000).

Araştırma Problemi

Bu araştırmanın temel problemi 15-17 yaş aralığındaki ergenlerin sosyal kaygıları ile ebeveyn tutumları arasında ilişki var mıdır?

Alt problemleri ise

- 15-17 yaş aralığındaki liseye devam eden ergenlerin sosyal kaygıları yaş, cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey, kardeş sayısı vb. değişkenlerine göre farklılaşmakta mıdır?
- 15-17 yaş aralığındaki liseye devam eden ergenlerin ebeveyn tutumları yaş, cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey, kardeş sayısı vb. değişkenlerine göre farklılaşmakta mıdır?
- 15-17 yaş aralığındaki liseye devam eden ergenlerin sosyal kaygı ölçeği alt boyutları ile ebeveyn tutumları ölçeği alt boyutları arasında ilişki var mıdır?

Method

Araştırma Modeli

Bu araştırma nicel araştırma modellerinden ilişkisel tarama modeline uygun olarak tasarlanmıştır. Araştırmanın ulaşılabilir evreni olarak Bursa ili Osmangazi ilçesi belirlenmiştir. Örneklem, Süleyman Çelebi Anadolu Lisesinde öğrenim gören 15-17 yaş aralığında 300 lise öğrencisinden oluşmaktadır.

Tablo 1. Katılımcıları Sosyo-Demografik Özellikleri

		n	%
Yaş	15 Yaş	95	31,67
	16 Yaş	124	41,33
	17 Yaş	81	27,00
Cinsiyet	Erkek	135	45,00
	Kız	165	55,00
Kaç Kardeş	Tek Kardeş	24	8,00
	2 Kardeş	173	57,67
	3 Kardeş	76	25,33
	>4 Kardeş	27	9,00
Kaçınıcı Çocuk	İlk Çocuk	138	46,00
	2.Çocuk	113	37,67
	3.Çocuk	34	11,33
	>4.Çocuk	15	5,00
Anne Baba Birlikteliği	Ayrı	24	8,00
	Birlikte	276	92,00
Sosyo Ekonomik Düzey	Düşük	11	3,67
	Orta	273	91,00
	Yüksek	16	5,33
	Ortaokul	84	28,00
Okul Başarı	Zayıf	31	10,33
	Orta	192	64,00
	İyi	77	25,67
Arkadaş Sayısı	0-3 Arkadaş	73	24,33
	4-7 Arkadaş	126	42,00
	8-12 Arkadaş	72	24,00
	>13 Arkadaş	29	9,67

Veri Toplama Araçları

Ergenler İçin Sosyal Kaygı Ölçeği

Araştırmada ergenlerin sosyal kaygı düzeylerini belirlemek için La Greca ve arkadaşları (1998) tarafından geliştirilen, Arzu Aydın ve Serap Tekinsav Sütçü tarafından (2007) Türkçeye uyarlanan (ESKÖ) “Ergenler İçin Sosyal Kaygı Ölçeği” kullanılmıştır Bu

ölçek: (ODK) Olumsuz Değerlendirilme Korkusu (6, 8, 9, 12, 14, 17,18),(G-SKHD) Genel Sosyal Durumlarda Korku ve Huzursuzluk Duyma (15, 19, 20, 21, 22),Y-SKHD),Yeni Sosyal Durumlarda Korku ve Huzursuzluk Duyma (1, 3, 4, 5, 10, 13), alt testlerinden oluşmaktadır. ESKÖ 4'ü ilişkisiz olmak üzere 22 maddeden oluşmakta ve 5'li Likert tipi (1=iyi bir belirleyici değil,=5 Çok iyi bir belirleyici) puanlama ile cevaplanmaktadır (Aydın & Sütçü, 2007).

Anne Baba Tutum Ölçeği

Algılanan anne-baba tutumları ölçümü için Yıldız Kuzgun tarafından (2005) yılında geliştirilen “Anne Baba Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçek, anne baba tutumlarını “Demokrat Tutum”, “Koruyucu İstekçi Tutum”, “Otoriter Tutum” olmak üzere üç boyutta değerlendirmektedir. Ölçek toplam 40 sorudan oluşmakta ve 5'li Likert tipi puanlama ile cevaplanmaktadır. Ölçek soruları şu şekilde dağılmaktadır: Otoriter anne – baba tutumu (3, 5, 8,12, 16, 23, 31, 35, 38, 40), koruyucu istekçi anne – baba tutumu (4, 9, 10, 11, 17, 18, 19, 24, 25, 26, 27, 28, 32, 33, 34), demokratik anne – baba tutumu (1, 2, 6, 7, 13, 14, 15, 20, 21, 22, 29, 30, 36, 37, 39). Öğrencilerden her madde için beşli Likert tipi ölçek üzerinde 1'den 5'e kadar değerlendirme yapmaları istenmektedir; Hiç uygun değil (1), Çok az uygun (2), Kısmen uygun (3), Oldukça uygun (4), Tamamen uygun (5) olarak cevaplanmaktadır (Güneri, 2017).

Sosyo Demografik Bilgi Formu

12 maddelik “Sosyo Demografik Bilgi Formu” ile de sosyal anksiyete;

Yaş, cinsiyet, kardeş sayısı, ailenin kaçınıcı çocuğu olduğu, anne-baba sağ/özü durumu, anne-baba birlikte/ayrı yaşama durumu, sosyo ekonomik durum, anne-baba eğitim durumu, okul başarısı ve arkadaş sayısı sorularını içeren değişkenlerle de incelenmiş ve sosyal anksiyete üzerindeki etkileri açıklanmıştır.

Veri Analizi

Bu çalışmada istatistiksel analizler NCSS (Number Cruncher Statistical System) 2007 Statistical Software (Utah, USA) paket programı ile yapılmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistiksel metodları (ortalama, standart sapma, sıklık ve yüzde dağılımları) yanı sıra normal dağılım gösteren değişkenlerin gruplar arası karşılaştırmalarında tek yönlü varyans analizi, alt grup karşılaştırmalarında Tukey çoklu

karşılaştırma testi, ikili grupların karşılaştırmasında bağımsız t testi, nitel verilerin karşılaştırmalarında ki-kare testi, değişkenlerin birbirleri ile ilişkilerini belirlemede Pearson korelasyon testi kullanılmıştır. Anne- Baba Tutum Ölçeği ve Ergenlerde Sosyal Kaygı Ölçeği güvenilirliğini belirlemek için Alfa Cronbach değerleri hesaplanmıştır. Sonuçlar, anlamlılık $p < 0,05$ düzeyinde değerlendirilmiştir.

Prosedür

Bu çalışma 2018-2019 eğitim öğretim dönemi içerisinde Bursa ili Osmangazi İlçesinde bulunan Süleyman Çelebi Anadolu lisesinde gerçekleştirilmiştir. Uygulamada, bir Sosyo-demografik form ve iki ölçek kullanılmıştır. Bu ölçekler öğrencilere sınıf ortamında, gönüllülük esasına dayanarak ve gerekli izinler alınarak uygulanmıştır.

Bulgular

Tablo 2. 15-17 Yaş Arası Ergenlerin Sosyal Anksiyete ve Ebeveyn Tutumlarının Cinsiyet Değişkenine İlişkin t-Testi Sonuçları

		Erkek n:135	Kız n:165	p
Anne- Baba Tutum Ölçeği	Demokratik tutumu	58,13±10,98	58,74±12,47	0,659
	Koruyucu-istekçi tutumu	38,79±10,4	34,87±9,6	0,001
	Otoriter tutumu	20,68±5,97	19,59±7,49	0,170
	Toplam Puan	117,6±15,22	113,19±11,97	0,005
Ergenlerde Sosyal Kaygı Ölçeği	ODK	14,7±5,62	16,1±6,06	0,041
	Y-SDKHD	9,41±3,16	9,42±3,17	0,980
	G-SDKHD	14,27±4,64	15,75±4,51	0,006
	Toplam Puan	38,39±12,02	41,28±12,09	0,04

Cinsiyet değişkenine göre, erkek ve kız öğrencilerin Anne- Baba Tutum Ölçeği Demokratik ve Otoriter tutum puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık gözlenmezken erkek öğrencilerin Anne- Baba Tutum Ölçeği Koruyucu-istekçi tutumu puan ortalamaları kız öğrencilerden istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksek bulunmuştur($p=0,001$).Kız öğrencilerin, Ergenlerde Sosyal Kaygı Ölçeği ODK ($p=0,041$) ve G-SDKHD ($p=0,006$).Erkek öğrencilerden istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksek bulunmuştur.

Tablo 3. 15-17 Yaş Arası Ergenlerin Sosyal Anksiyete ve Ebeveyn Tutumlarının Ebeveynin Sosyo-ekonomik Durum Değişkenine İlişkin ANOVA Sonuçları

	Sosyo Ekonomik Düzey	Düşük n:11	Orta n:273	Yüksek n:16	P
Anne-Baba Tutum Ölçeği	Demokratik tutumu	50,64±17,62	58,77±11,27	58,63±14,91	0,081
	Koruyucu-istekçi tutumu	42,18±11,97	36,6±10,12	33,31±7,94	0,085
	Otoriter tutumu	24,73±7,75	19,99±6,82	18,44±6,12	0,049
	Toplam Puan	117,55±18,66	115,36±13	110,38±20,17	0,310
Ergenlerde Sosyal Kaygı Ölçeği	ODK	17,09±6,89	15,63±5,9	11,75±3,68	0,024
	Y-SDKHD	11,09±3,11	9,5±3,13	6,94±2,46	0,001
	G-SDKHD	18,64±4,34	15,16±4,55	11,38±3,72	0,0001
	Toplam Puan	46,82±12,34	40,29±12,04	30,06±7,81	0,001

Sosyo Ekonomik Düzey Düşük, Orta ve Yüksek gruplarının Anne- Baba Tutum Ölçeği Demokratik tutum puan ortalamaları ($p=0,081$) ve Koruyucu-istekçi tutum puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık gözlenmemiştir($p=0,085$). Sosyo Ekonomik Düzey Düşük, Orta ve Yüksek gruplarının Anne- Baba Tutum Ölçeği

Otoriter tutumu puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık gözlenmiştir ($p=0,049$). Düşük grubunun Otoriter tutumu puan ortalamaları Yüksek grubundan istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksek bulunmuştur($p=0,045$).

Tablo 4. Tukey Çoklu Karşılaştırma Testi

Tukey Çoklu Karşılaştırma Testi	Anne-Baba Tutum Ölçeği				
	Ergenlerde Sosyal Kaygı Ölçeği				
	Otoriter	ODK	Y-SDKHD	G-SDKHD	T.Puan
Düşük / Orta	0,063	0,694	0,218	0,034	0,175
Düşük / Yüksek	0,045	0,043	0,002	0,0001	0,001
Orta / Yüksek	0,650	0,028	0,004	0,003	0,003

Sosyo-ekonomik durumunu Yüksek belirten öğrencilerin Olumsuz Değerlendirilme Korkusu puan ortalamaları Düşük ve Orta belirten öğrencilere kıyasla istatistiksel olarak anlamlı derecede düşük bulunmuştur ($p=0,043$, $p=0,028$). Yüksek grubunun, Yeni Sosyal Durumlarda Korku ve Huzursuzluk Duyuma puan ortalamaları Düşük ve Orta gruplarından istatistiksel olarak anlamlı derecede düşük bulunmuştur ($p=0,002$, $p=0,004$). Yüksek grubunun Genel Sosyal Durumlarda Korku ve Huzursuzluk Duyuma puan ortalamaları Düşük ve Orta gruplarından istatistiksel olarak anlamlı derecede düşük bulunmuştur ($p=0,003$, $p=0,0001$).

Tablo 5. 15-17 Yaş Arası Ergenlerin Sosyal Anksiyete ve Ebeveyn Tutumlarının Arkadaş Sayısı Değişkenine İlişkin ANOVA Sonuçları

		Arkadaş Sayısı			P	
		0-3 Arkadaş n:73	4-7 Arkadaş n:126	8-12 Arkadaş n:72		≥13 Arkadaş n:29
Anne- Baba Tutum Ölçeği	Demokratik tutumu	56,4±13,54	58,37±11,29	60,31±11,36	59,52±10	0,23

	Koruyucu-istekçi tutumu	35,92±10,54	36,71±10,08	36,67±10,3	38±9,32	0,82 8
	Otoriter tutumu	19,93±7,09	20,85±6,93	18,75±6,75	20,41±6,03	0,22 3
	Toplam Puan	112,25±13,4	115,93±12,39	115,72±15,57	117,93±14,26	0,17 1
	ODK	17,05±7,42	16,12±5,25	14,15±4,8	11,97±4,76	0,00 01
Ergenlerde Sosyal Kaygı Ölçeği	Y-SDKHD	10,62±3,74	9,46±2,63	8,56±3,03	8,38±3,11	0,00 01
	G-SDKHD	16,56±5,18	15,54±4,29	13,94±4,13	12,24±3,87	0,00 01
	Toplam Puan	44,23±14,72	41,12±10,49	36,65±10,26	32,59±10,78	0,00 01

Tablo 6. Tukey Çoklu Karşılaştırma Testi

Tukey Çoklu Karşılaştırma Testi	Ergenlerde Sosyal Kaygı Ölçeği			
	ODK	Y-SDKHD	G-SDKHD	T.Puan
0-3 Arkadaş / 4-7 Arkadaş	0,682	0,053	0,403	0,266
0-3 Arkadaş / 8-12 Arkadaş	0,013	0,0001	0,003	0,001
0-3 Arkadaş / ≥13 Arkadaş	0,0001	0,006	0,0001	0,0001
4-7 Arkadaş / 8-12 Arkadaş	0,094	0,193	0,074	0,048
4-7 Arkadaş / ≥13 Arkadaş	0,003	0,321	0,002	0,002
8-12 Arkadaş / ≥13 Arkadaş	0,305	0,994	0,305	0,387

0-3 Arkadaş, 4-7 Arkadaş, 8-12 Arkadaş ve ≥ 13 Arkadaş gruplarının Anne- Baba Tutum Ölçeği Demokratik tutum, Koruyucu-istekçi tutum ve Otoriter tutum puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık gözlenmemiştir ($p=0,239$, $p=0,828$, $p=0,223$).

0-3 Arkadaş grubunun Olumsuz Değerlendirilme Korkusu puan ortalamaları 8-12 Arkadaş ve ≥ 13 Arkadaş gruplarının Olumsuz Değerlendirilme Korkusu puan ortalamalarından istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksek bulunmuştur ($p=0,013$, $p=0,0001$). 0-3 Arkadaş grubunun Y-SDKHD: Yeni Sosyal Durumlarda Korku ve Huzursuzluk Duyma puan ortalamaları 8-12 Arkadaş ve ≥ 13 Arkadaş gruplarının Olumsuz Değerlendirilme Korkusu puan ortalamalarından istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksek bulunmuştur ($p=0,006$, $p=0,0001$). 0-3 Arkadaş grubunun G-SDKHD: Genel Sosyal Durumlarda Korku ve Huzursuzluk Duyma puan ortalamaları 8-12 Arkadaş ve ≥ 13 Arkadaş gruplarının G-SDKHD: Genel Sosyal Durumlarda Korku ve Huzursuzluk Duyma puan ortalamalarından istatistiksel olarak anlamlı derecede yüksek bulunmuştur ($p=0,003$, $p=0,0001$).

Tablo 7. Pearson Korelasyon testi

		Anne- Baba Tutum Ölçeği			
		Demokratik tutumu	Koruyucu-istekçi tutumu	Otoriter tutumu	Total Puan
Ergenlerde Sosyal Kaygı Ölçeği	Olumsuz Değerlendirilme Korkusu	r -0,171	0,167	0,221	0,086
		p 0,003	0,004	0,0001	0,135
		r -0,250	0,191	0,282	0,067

Genel Durumlarda Sosyal Kaçınma ve Huzursuzluk Duyuma	p	0,0001	0,001	0,0001	0,249
Yeni Durumlarda Sosyal Kaçınma ve Huzursuzluk Duyuma	r	-0,166	0,111	0,146	0,012
	p	0,004	0,056	0,012	0,837
	r	-0,212	0,173	0,236	0,064
Toplam Puan	p	0,0001	0,003	0,0001	0,269

Tartışma ve Sonuç

Yapılan istatistiksel analizler sonucunda Tablo 7 de görüldüğü gibi Anne-Baba Tutum Ölçeği Demokratik tutum puanları ile Ergenlerde Sosyal Kaygı Ölçeği ODK, G-SDKHD ve Y-SDKHD puanları arasında negatif yönde istatistiksel olarak anlamlı korelasyon gözlenmiştir. Ailelerde demokratik tutum arttıkça öğrencinin sosyal kaygısı azalmaktadır. Bu bulgular literatür sonuçlarıyla da tutarlılık göstermektedir. Yapılan birçok araştırmaya bakıldığında çocuk ve ergenler için sağlıklı aile ortamının; ebeveyn ve çocuk arasında eşit ilişkilerin yaşandığı, sevgi ve hoşgörü temellerine dayanan demokratik aile yaşamı olduğu belirtilmektedir (Baumrind 1966 Akt: Kuzgun & Eldeleklioğlu, 1999). Anne-Baba Tutum Ölçeği Koruyucu-istekçi tutum puanları ile Ergenlerde Sosyal Kaygı Ölçeği ODK, G-SDKHD puanları arasında Pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı korelasyon gözlenirken Y-SDKHD puanları arasında anlamlı korelasyon gözlenmiştir. Literatüre bakıldığında olumsuz değerlendirme korkusu sosyal anksiyete oluşumunda önemli bir etkiye sahiptir ve aşırı korumacı, kaygılı ve baskıcı ebeveyn yetiştirme tarzı ile ilişkili olduğu belirtilmiştir (Takako 1994 Akt:Erkan, 2002). Anne-Baba Tutum Ölçeği Otoriter tutum puanları ile Ergenlerde Sosyal Kaygı Ölçeği ODK, G-SDKHD ve Y-SDKHD puanları arasında Pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı korelasyon gözlenmiştir. Ebeveynlerin otoriter tutumu arttıkça ergenlerin sosyal

kaygıları da artmaktadır. Yapılan bir araştırma da demokratik ebeveyn tutumuna sahip öğrencilere kıyasla, koruyucu ve otoriter ana baba tutumuna sahip öğrencilerin ODK, SKH puanlarının yüksek olduğu bildirilmiştir (Erkan, Güçray & Çam,2002). Diğer bir araştırma ise, Türkiye’de yapılmış ebeveyn tutum ve davranışlarının gençler üzerindeki etkisini inceleyen yayınlanmış araştırmaların derlemesinden oluşmaktadır. 34 farklı yayınının incelenmesini içeren çalışmada ebeveynlerin baskıcı, aşırı disiplin ve aşırı koruyucu tutumunun çocuk ve ergenler üzerindeki etkisi tutarlı olarak olumsuz; demokratik ve kabul edici tutumların ise gençler üzerindeki etkisi tutarlı olarak olumlu bulunmuştur (Sümer, Aktürk, & Helvacı, 2010). Yurt dışında yapılan bir araştırmada çocuğun, ebeveyn tutumunu aşırı korumacı algıladığı zaman sosyal anksiyetesinin arttığını belirtmişlerdir. Ailenin sosyalliği ile çocuğun sosyal anksiyetesi arasında anlamlı ilişki bulunmuş ve annelerin sosyal anksiyetesi ile çocukların sosyal anksiyetesi ile ilgili bir bağ olduğu ortaya konulmuştur (Bögels&arkadaşları, 2001).

Öğrencilerin, kardeş sayısı, kaçınıcı çocuk olduğu, anne babanın sağ/özü durumu, anne babanın birlikte yaşama durumu, anne ve babanın eğitim durumu değişkenlerine göre anne baba tutumlarının ve sosyal kaygı puanlarının farklılaşp farklılaşmadığına bakıldığında ise Anne Baba Tutum Ölçeği puanları ve Sosyal Kaygı Ölçeği puanları etkisinde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Literatüre bakıldığında, Alisinoanoğlu ve Ulutaş (2003), yaptıkları araştırmada cinsiyetin, kardeş sayısının, sosyo ekonomik durumun ve anne baba eğitim seviyesinin çocukların sürekli kaygı seviyeleri ile anlamlı bir ilişkisinin olmadığını belirtmişlerdir.

Sosyo-ekonomik durum bulgularına bakıldığında, sosyo-ekonomik durumu düşük olarak belirten öğrencilerin ailelerinde otoriter ebeveyn tutum puanı yüksek bulunmuştur. Sosyo ekonomik düzey düştükçe öğrencilerin sosyal kaygı puanlarında artış olduğu tespit edilmiştir. Literatürdeki araştırma bulgularına bakıldığında sosyo-ekonomik değişkenin ebeveyn tutumu ve sosyal kaygı puanlarında farklılıklar olduğu görülmektedir. Alisinoanoğlu ve Ulutaş (2003), yaptıkları araştırmada sosyal kaygı ile sosyo-ekonomik durum arasında anlamlı bir ilişki olmadığını belirtmişlerdir. Yapılan bir başka araştırmada ise ailenin gelir düzeyinin çocuğun sosyal kaygı durumunda bir risk faktörü olduğu vurgulanmıştır (Erkan, 2002).

Arkadaş sayısı değişkeni bulgularına bakıldığında, Arkadaş sayısını düşük olarak belirten öğrencilerin sosyal kaygı puanları yüksek çıkarken, arkadaş sayısını yüksek bildiren öğrencilerin sosyal kaygı puanları düşük çıkmıştır. Greca ve Lopez (1998), yapmış

oldukları araştırmada sosyal kaygı ile arkadaş kabulü arasında anlamlı bir ilişki olduğunu tespit etmişler, sosyal anksiyetesi yüksek çıkan kız öğrencilerde yakın arkadaş sayısının az olduğunu bildirmişlerdir.

Cinsiyet değişkenlerinin Anne Baba Tutum Ölçeği puanları ve Sosyal Kaygı Ölçeği puanları üzerindeki temel etkisinde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Kız ve erkek öğrencilerin algıladıkları ebeveyn tutumlarından demokratik ve otoriter tutum puan ortalamalarında anlamlı bir farklılık gözlenmezken, erkek öğrencilerin ailelerinde Koruyucu istekçi tutumun kız öğrencilere göre daha yüksek olduğu gözlenmektedir. Kız öğrencilerin algıladıkları anne baba tutumlarında erkek öğrencilere göre anlamlı bir farklılık olmamasına rağmen sosyal kaygı puanlarında anlamlı farklılıklar gözlenmiştir. Kız öğrencilerin (ODK) Olumsuz Değerlendirilme Korkusu ve (G-SDKHD) Genel Sosyal Durumlarda Korku ve Huzursuzluk Duyma puanlarının erkek öğrencilere göre anlamlı derecede yüksek olduğu tespit edilmiştir. Literatür incelendiğinde cinsiyet değişkenlerinin sosyal kaygı ve ebeveyn tutumları üzerindeki etkisine dair farklı sonuçlara ulaşılmıştır. Tanzi (2018), yaptığı araştırmada cinsiyet değişkenlerine bağlı olarak öğrencilerin sosyal kaygı düzeylerinde bir farklılık olmadığını belirtirken, Greca ve Lopez (1998), yaptıkları araştırmanın sonuçlarına göre kızlar, erkeklere oranla daha fazla sosyal anksiyete rapor etmişlerdir. Araştırma bulgularının literatürle uygun ve anlamlı sonuçları olduğu görülmektedir.

Araştırmada edinilen bilgiler doğrultusunda aileler, ergenlik dönemindeki bireylere kendini gerçekleştirme imkânı vermeli ve ergenin çocuksu özdeşimlerden uzaklaşarak yerine yeni ilişkiler kurmasını teşvik etmelidir. Ebeveynler, demokratik ebeveyn tutumunun ergenlik döneminin daha sağlıklı yaşanması için örnek bir tutum olduğunu dikkate almalı ve gerekirse bu konuda uzmanların bilgisine başvurmalıdır. Her çalışmada olduğu gibi bu çalışmanın da bazı sınırlılıkları olduğunu belirtmek gerekir. Örnekleme, tek bir okulda, 15-17 yaş aralığında 300 lise öğrencisinden oluşmakta ve bu durum araştırmanın genellenebilirliğini sınırlamaktadır. Sosyal kaygı ve anne baba tutumları birçok dinamiği içeren kapsamlı bir çalışma konusudur. Öğrencilerin her ne kadar ölçekleri yansız cevaplandıkları düşünülse de araştırma konusu itibari ile derinlemesine ve yüz yüze çalışmayı gerektirmektedir. Bu konu üzerinde ileride yapılacak çalışmalar için araştırmacılara; araştırmanın yapılandırılmış/yarı yapılandırılmış görüşmelerle, klinik ve benzeri ortamlarda, uzun süreli görüşmelerle ve belirli sıklıklarda tekrarlanarak yapılmasının daha iyi sonuçlar vereceği önerilmektedir.

Araştırmanın sosyal kaygı ve ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin açıklanmasına katkı sağladığı düşünülmektedir. Araştırmada, alanyazın kısmının psikodinamik kuram ağırlıklı çalışılması, konunun daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacağı gibi benzer araştırmalara kıyasla araştırmaya özgün bir nitelik de kazandırmaktadır.

Sözü Geçen Çalışmalar

- Akhtar, S. (2017). *Acının Kaynakları Korku, Açgözlülük, Suçluluk, Kandırma, İhanet Ve İntikam*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Alisinanoğlu, F., & Ulutaş, İ. (2003). Çocukların Kaygı Düzeyleri İle Annelerin Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 65-71.
- Aydın, A., & Sütcü, S. T. (2007). Ergenler İçin Sosyal Kaygı Ölçeğinin (ESKÖ) Geçerlik Ve Güvenirliğinin İncelenmesi. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 79-89.
- Baumrind 1966 Akt: Kuzgun, Y., & Eldeleklioğlu, J. (1999). Anne Baba Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 69-77.
- Bögels&arkadaşları. (2001). Familial Correlates Of Social Anxiety İn Children And Adolescents. (A. V. Susan M.Bögels, Dü.) *Behaviour Research And Therapy*, 273-287.
- Erkan, Z. (2002). *Ergenlerin Sosyal Kaygı Düzeyleri, Ana Baba Tutumları ve Ailede Görülen Risk Faktörleri Üzerine Bir Çalışma, Doktora Tezi*. Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.
- Erkan, Z., Güçray, S., & Çam, S. (2002). Ergenlerin Sosyal Kaygı Düzeylerinin Ana Baba Tutumları ve Cinsiyet Açısından İncelenmesi. *Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 64-75.
- Ersoy, B. (2017, Aralık 17). *Musa'nın Değneği*. Bilal Ersoy Web Sitesi: <https://bilalersoy.com/psikanaliz/musanin-degneği/> adresinden alınmıştır
- Ersoy, B. (2017, Aralık 27). *Pürtelaş İnsanlar*. Bilal Ersoy Web Sitesi: <https://bilalersoy.com/psikanaliz/purtelas-insanlar/> adresinden alınmıştır
- Gökalp, P. G. (2000). Yaygın Anksiyete Bozukluğu. P. G. Gökalp, & R. Tükel (Dü.) içinde, *Anksiyete Bozuklukları* (s. 141). Ankara: Çizgi Tıp Yayınevi.
- Greca, M., & Lopez, N. (1998). Social Anxiety Among Adolescents: Linkages With Peer Relations and Friendships. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 2(26), 83-94.

- Gruber, K., & Heimberg, R. G. (2016). Sosyal Anksiyete İçin Bir Bilişsel- Davranışçı Tedavi Paketi. R. G. Karin Gruber içinde, *Anksiyete Terapisi* (B. Büyükdere, Çev., s. 287-289). İstanbul: Prestij Yayınları.
- Güneri, E. (2017). *Psikolojide Kullanılan Ölçekler S:30,94,339*. İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi Yayınları.
- Jeammet, M. P. (2016). İletişim. P. Jeammet içinde, *Ergenlik, Anne Babalar ve Uzmanlar İçin Nirengi Noktaları* (s. 161-174). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Klein, M. (2012). Ergenlikteki Ketlenmeler Ve Güçlükler. M. Klein içinde, *Sevgi, Suçluluk Ve Onarım* (L. Tanoğlu, Çev., s. 45). İstanbul: Pusula Yayıncılık.
- Köşkdere, A. A. (2018). Kaygı Yaratan ve Gideren Baba. *Kaygı/Psikanaliz Yazıları* (s. 13). içinde İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Lieb&arkadaşları. (2000). Parental Psychopathology, Parenting Styles, and the Risk of Social Phobia in Offspring. (H.-U. W. Roselind Lieb, Dü.) *Arch Gen Psychiatry*(57), 859-866.
- Navaro'dan 1989 Akt: Aktaş, S. (2011). 9.Sınıfta Anne-Baba Tutumları ve Benlik Saygısı Arasındaki İlişkinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Konya: Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Odağ, C. (2008). *Ergenler*. İzmir: Odağ Psikanaliz ve Psikoterapi Eğitim Hizmetleri,Org.Ltd.Şti.
- Parman, T. (2017). *Ergenlik Ve Ötesi*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Phillips, A. (2017). *Kaçırdıklarımız/ Yaşanmamış Hayata Övgü*. (S. Sıral, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Roudinesco, E. (2017). *Her Şeye ve Herkese Karşı Lacan*. (N. Başer, Çev.) İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Sümer, N., Aktürk, G. E., & Helvacı, E. (2010). Anne-Baba Tutum ve Davranışlarının Psikolojik Etkileri:Türkiye'de Yapılan Çalışmalara Toplu Bakış. *Türk Psikoloji Yazıları*, 42-59.
- Takako 1994 Akt:Erkan, Z. (2002). *Ergenlerin Sosyal Kaygı Düzeyleri, Anne-Baba Tutumları ve Ailede Görülen Risk Faktörleri Üzerine Bir Çalışma, Doktora Tezi*, 26. Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı.
- Tanzi, B. (2018). *Ergenlerde Algılanan Ebeveyn Kabul ve Reddinin Mükemmelliyetçilik ve Sosyal Kaygı Düzeyi İle İlişkinin İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ufuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, Psikoloji Programı.

- Torun, F. (2014). Yasın Dili:Ergenin Şiiri. P. Yazıları içinde, *Psikanaliz Yılları:Ergenlik* (s. 64). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Tura, S. M. (2005). *Günümüzde Psikoterapi*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Wallace, E. R. (2012). *Dinamik Psikiyatri Kuramı Ve Uygulaması*. (Y. Atalay, Çev.) İstanbul: Okuyan Us Yayıncılık.
- Winnicott, D. (2014). *Oyun Ve Gerçeklik*. (T. Birkan, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları-Ötekini Dinlemek 2.
- Yörükoğlu, A. (1978). *Çocuk Ruh Sağlığı*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Zabcı, N. (2018). Seansta Şiddet. *Çocuk Ve Ergenle Çalışmak-Psikanaliz Defterleri 1* (s. 59). içinde İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.